

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Psühholoogia instituut

Margit Paat

ALKOHOLI TARVITAMISE SEOSSED SEKSUAALSE RISKIKÄITUMISE
HINNANGUTE JA TUNNETATUD KONTROLLIKESKMEGA EESTI ÜLIÕPILASTE

HULGAS

Magistritöö

Juhendaja: Annika Tamme, *MSc*

Tartu 2025

Alkoholi tarvitamise seosed seksuaalse riskikäitumise hinnangute ja tunnetatud kontrollikeskme Eesti üliõpilaste hulgas

Kokkuvõte

Siinse uurimuse eesmärk oli teada saada, milliseid seoseid esineb uuritavate isikute alkoholi tarvitamise ja alkoholi tarvitamisega seotud seksuaalsele riskikäitumisele antavate hinnangute vahel. Samuti sooviti teada saada, millised on seosed uuritavate alkoholi tarvitamise ja tunnetatud kontrollikeskme vahel. Uurimuse läbiviimiseks kasutati elektroonilist küsimustikku, mis mõõtis alkoholi tarvitamist, alkoholiga seotud seksuaalse riskikäitumise hinnanguid ja tunnetatud kontrollikeset. Seksuaalse riskikäitumise hinnanguid mõõtev skaala tõlgiti uurimuse autori poolt eesti keelde. Uurimuses osales 313 täisealist Eesti üliõpilast, kes olid vähemalt korra elus alkoholi tarvitanud. Tõlgitud versioonis säilis skaala kolmest alaskaalast sisemine kooskõla kahel esimesel. Kolmanda alaskaala sisemine kooskõla oli originaalküsimustikust oluliselt madalam. Tõlgitud skaala faktorstruktuur oli esimese ja teise alaskaala puhul suures osas sarnane originaalile. Kolmanda faktori madalad faktorlaadungid viitavad võimalikule mõõtmisprobleemile või struktuurilisele erinevusele ja alaskaala täiendava valideerimise vajadusele. Uurimuse tulemustest selgus, et mida kõrgem oli inimese alkoholi tarvitamise määr, seda kõrgemad olid tema ootused alkoholi positiivse mõju osas seksuaalsele sooritusele ja naudingule. Samuti selgus, et mida kõrgem oli alkoholi tarvitamise määr, seda kõrgema hinnangu andis inimene selle osas, et alkohol tema seksuaalset riskikäitumist suurendab. Seost alkoholi tarvitamise määra ja tunnetatud kontrollikeskme vahel ei leitud.

Märksõnad: alkoholi tarvitamine, seksuaalne riskikäitumine, hinnangud, tunnetatud kontrollikeskme, Eesti üliõpilased

Associations between alcohol use, attitudes toward sexual risk behavior, and perceived locus of control among Estonian university students

Abstract

The aim of this study was to examine the associations between alcohol use and attitudes toward alcohol-related sexual risk behavior among participants. In addition, the study explored the relationship between alcohol use and perceived locus of control. Data were collected using an online questionnaire that measured alcohol consumption, attitudes toward alcohol-related sexual risk behavior, and perceived locus of control. The scale measuring attitudes toward sexual risk behavior was translated into Estonian by the author of the study. A total of 313 adult Estonian university students who had consumed alcohol at least once in their lifetime participated in the study. Internal consistency of the translated scale remained acceptable for two of the three subscales, while the third subscale showed substantially lower internal consistency compared to the original. The factor structure of the first and second subscales was largely consistent with the original version. However, low factor loadings on the third factor suggest possible measurement issues or structural differences, indicating a need for further validation of this subscale. Results showed that higher levels of alcohol use were associated with stronger expectations regarding the positive effects of alcohol on sexual performance and pleasure. Likewise, higher alcohol use was associated with increased acknowledgment that alcohol contributes to sexual risk behavior. No significant association was found between alcohol use and perceived locus of control.

Keywords: alcohol use, sexual risk behavior, perceived locus of control, perceptions, Estonian university students

Sissejuhatus

Alkoholi tarvitamine

Alkohol on sõltuvusttekitavate omadustega psühhoaktiivne aine, mille tarbimine on paljudes kultuurides juba sajandeid laialt levinud (Maailma Terviseorganisatsioon, 2022). Alkoholi tarbimist seostatakse riskiga haigestuda terviseprobleemidesse nagu psüühika- ja käitumishäired, rasked mittenakkuslikud haigused ning lisaks tuleneb märkimisväärne osa alkoholi tarbimisega seotud haiguskoormusest tahtmatutest ja tahtlikest vigastustest (Maailma Terviseorganisatsioon, 2022). Alkoholi tarvitamine tasemel, mis võib või on juba põhjustanud negatiivseid füüsilisi, psühholoogilisi või sotsiaalseid tagajärgi, on levinud ja sageli märkamatuks jääv ning alaravitud probleem (Donroe & Edelman, 2022).

Eestis tarbiti 2022. aastal 11.2 liitrit absoluutalkoholi (15+ aastase) elaniku kohta ning sellega oli Eesti põhjamaade hulgas alkoholi tarvitamise poolest esikohal (Eesti Konjunktuuriinstituut, 2023). 18-74 aastaste Eesti elanike hulgas läbi viidud uuringust selgus, et 2022. aasta jooksul tarbis 85% vastanutest alkoholiseid jooke vähemalt ühe korra (2021. aastal 83%) (Eesti Konjunktuuriinstituut, 2023). Vastanutest 48% hindas oma alkoholitarbimist väheks, 30% mõõdukaks ja 7% jõi enda hinnangul liiga palju (2021. aastal vastavalt 49%, 28% ja 6%) ning sellega tõusis alkoholi mõõdukalt ja palju tarbivate elanike osakaal kõrgemaks kui kunagi varem (Eesti Konjunktuuriinstituut, 2023). Alkoholiga seotud haiguste ravikulud (ilma tasuliste visiitideta) kasvasid 2022. aastal märgatavalt, moodustades 8,44 miljonit eurot (võrreldes 6,82 miljoniga aasta varem) (Eesti Konjunktuuriinstituut, 2023). 2023. aastal vähenes nii alkoholi tarbimine elaniku kohta (-0,3 liitrit) kui ka alkoholi mitte tarbinud inimeste osakaal (-5%), kuid eesmärki vähendada tarbimist 2025. aastaks (2010. aastaga võrreldes) 10% ehk 10.3 liitrile inimese kohta, veel täidetud ei ole (Eesti Konjunktuuriinstituut, 2024).

Eestis on probleemiks ka laialdane alkoholi tarbimine noorte hulgas, mis toob kaasa tõsiseid tagajärgi rahva tervisele ja Eesti ühiskonna arenguvõimele (Eesti Sotsiaalministeerium, 2014). 2019. aastal läbi viidud koolinoorte uuringust selgus, et esimest korda on õpilane purjus olnud enamasti 14-15 aastasel (poiste ja tüdrukute hulgas erinevusi ei ole) ning 12-aastaselt või nooremana on purjus olnud 4% poistest ja 3% tüdrukutest (Tervise Arengu Instituut, 2020). Vanuserühmas 10-24 eluaastat on alkoholi tarbimine kõige olulisemaks alkoholisõltuvuse riskiteguriks, sest teismelisena regulaarset tarbimist alustanud inimesel on kõrgem risk nii tervist ohustavaks käitumiseks täiskasvanuna kui ka alkoholsete jookide kuritarvitamiseks (Eesti Sotsiaalministeerium, 2014).

Alkoholi tarvitamise teema on oluline, sest alkoholi kahjulik mõju põhjustab laialdast sotsiaalset ja majanduslikku kahju ning lisaks võib alkoholi tarvitamine kahjustada ka inimesi, kes ise alkoholi ei tarvita - näiteks tarvitaja pereliikmeid, sõpru, töökaaslasi ja ka talle võõraid inimesi (Maailma Terviseorganisatsioon, 2022). Kuna liigtarvitamine on sageli asümptomaatiline, tuleks täiskasvanuid igal aastal tervisekontrolli käigus liigtarvitamise suhtes sõeluda (Friedmann, 2013). Hinnata tuleb riskitarbijate tarbimismustreid, tarvitamise tagajärgi ning valmisolekut joomiskäitumise muutmiseks, et vähendada alkoholitarbimist ja sellest tulenevaid kahjulikke tagajärgi ka neil, kellel ei ole alkoholisõltuvust (Friedmann, 2013).

Alkoholi tarvitamine ja seksuaalne riskikäitumine

Mitmetest uuringutest on leitud, et alkoholi tarvitamine on seotud seksuaalse riskikäitumisega, sh kaitsmata vahekorras olemise, juhusuhetes osalemise ning seksuaalsuhetes survele allumisega (Hutton et al., 2008; Livingston et al., 2013; O'Hare, 1998; Scott-Sheldon et al., 2010, 2016; Tervise Arengu Instituut, 2018, 2021). Scott-Sheldon ja kolleegid (2016) leidsid oma meta-analüüsist, et alkoholi tarvitamine oli seotud suuremate kavatsustega osaleda kaitsmata vahekorras ning alkoholi mõju kavatsustele oli suurem siis, kui seksuaalse erutuse tase oli kõrgem. Uuringust, mis viidi läbi suguhaiguste kliiniku klientide hulgas, leiti, et neil olid kõrged liigse alkoholitarbimise (*binge drinking*) määrad (Hutton et al, 2008). Naiste hulgas oli alkoholi liigtarvitamine seotud seksuaalse riskikäitumise ja suguhaiguse diagnoosiga, kuid meeste hulgas neid seoseid ei leitud (Hutton et al, 2008).

USA uuringust, mis viidi läbi rohkelt alkoholi tarbivate üliõpilaste hulgas, selgus, et alkoholi tarvitamine viis riskantse seksuaalkäitumiseni, kuid seda vaid naiste, mitte meeste seas ning seejuures vähendasid naised alkoholi tarbimise tõttu kondoomi kasutamist vaid püsiva partneriga aga mitte juhupartneriga (Scott-Sheldon et al, 2010). Ka Petruželka ja kolleegid (2018) uurisid üliõpilasi ning leidsid, et 23% vastajatest, kes olid alkoholi tarvitanud, olid osalenud kaitsmata vahekorras. Samuti selgus sellest uuringust, et 21% alkoholi tarvitanud vastajatest olid seksuaalvahekorras, mida nad hiljem kahetsesid (Petruželka et al., 2018). Vastupidiselt eelnevale leiti selles uuringus, et meeste hulgas esines seksuaalset riskikäitumist enam kui naiste hulgas (Petruželka et al, 2018).

Ka Eesti täiskasvanud elanikkonna seas läbi viidud seksuaalkäitumise uuringust (Tervise Arengu Instituut, 2018) selgus, et need, kes tarvitasid sagedamini alkoholi, kasutasid juhusuhetes vahekorras olles vähem kondoomi. Lisaks leiti, et inimestel, kellel oli probleeme

alkoholi tarvitamisega või kes tarvitasid narkootikume, oli rohkem juhusuhteid kui inimestel, kellel tarvitamisprobleeme polnud (Tervise Arengu Instituut, 2018). 2021. aastal Eesti 14-18 aastaste noorte seas läbi viidud seksuaalkäitumise uuringust leiti, et ka noored, kes tarvitasid rohkem uimasteid (sh alkoholi) käituvad seksuaalsuhetes riskeerivamalt ning neil on kondoomi kasutamise suhtes negatiivsem hoiak (Tervise Arengu Instituut, 2021).

Sjöberg, et al (2004) kohaselt võib käsitleda riskitaju kui inimese subjektiivset hinnangut teatud tüüpi negatiivse tulemuse tõenäosusele ning seda kui suurt muret tunneb ta tagajärgede pärast. Riskitaju uurimine on tervisekäitumise uurimisel keskne (Lundborg & Lindgren, 2002). Enamasti mõjutavad tegelike riskide asemel otsuseid pigem tajutud või subjektiivsed riskid ning riskitaju on sageli ekslik ja erinevatel inimestel erinev (Lundborg & Lindgren 2002). Mitmetest uuringutest on leitud, et kõrgem riskitaju on seotud madalama alkoholi tarbimise määraga ehk inimesed, kes hindavad alkoholi tarbimisega kaasnevaid riske kõrgemaks, tarbivad tõenäoliselt vähem alkoholi (Chen & Feeley, 2018; Jurick et al., 2013; Lundborg & Lindgren, 2002; Pilatti et al., 2017).

Seksiga seotud ootused alkoholile peegeldavad seda, mil määral inimene usub, et alkohol tema seksuaalset käitumist mõjutab (Celio et al., 2016). Otsus alkoholi tarvitada arvatakse osaliselt mõjutatud olevat uskumusest, et tarvitamisele järgnevad teatud soovitud tagajärjed, näiteks pingelangus, tujutõus, seksuaalse suhtluse hõlbustamine või nauditavam seksuaalkogemus (Leigh & Stacy, 2004; Livingston et al., 2013; Weinhardt et al., 2002).

Alkoholiga seotud seksuaalse soorituse ootused

Erinevad uuringud on näidanud seoseid alkoholi tarvitamise ja selle vahel, millised on inimese ootused alkoholi mõjule seksuaalses kontekstis (Celio et al., 2016; O'Hare, 1998; Tubman et al., 2012; Weinhardt et al., 2002). Weinhardt ja kolleegid leidsid oma uuringust (2002), et osalejad, kellel olid kõrgemad ootused selle osas, et alkoholi joomine viib nauditavama seksuaalkogemuseni, tarvitasid suurema tõenäosusega enne seksuaalvahekorda alkoholi. Celio ja kolleegid (2016) leidsid, et inimesed, kes tarvitasid alkoholi sagedamini ja suuremates kogustes, uskusid rohkem, et alkohol vähendab närvilisust, suurendab naudingut ja parandab seksuaalset sooritust. Sarnase tulemuseni on jõutud ka varem – näiteks on leitud, et inimesed, kellel on alkoholi tarvitamisega probleeme, on mitteprobleemsete tarvitajatega võrreldes tõenäolisemalt veendunud, et joomine suurendab seksuaalset vastuvõtlikkust, parandab seksuaalset sooritust ning muudab seksuaalvahekorra nauditavamaks (O'Hare, 1998). Cooper ja kolleegid (2016) leidsid aga, et alkoholi tarvitavana seksuaalvahekorras olemine ei pakkunud enamikele inimestele tegelikkuses suuremat rahuldust, vaid oli

vastupidiselt hoopis vähem nauditav kui kainena kogetud seksuaalvahekord ning seda isegi nende inimeste hulgas, kes omistasid alkoholile tugeva positiivse mõju seksuaalvahekorra nauditavamaks muutmisel.

Alkoholi tarvitamisega seotud seksuaalse riskikäitumise hinnangud

Seosed kõrgema riskitaju ja madalama alkoholi tarvitamise määra vahel on küll palju kinnitust leidnud (Chen & Feeley, 2018; Jurick et al., 2013; Lundborg & Lindgren, 2002; Pilatti et al., 2017), kuid samas on seksuaalse riskikäitumise hinnangute puhul leitud vastupidiseid seoseid (O'Hare, 1998, 2001). O'Hare (1998) leidis, et inimesed, kellel on alkoholi tarvitamisega probleeme, hindasid mitteprobleemsete tarvitajatega võrreldes suurema tõenäosusega, et nad alkoholi tarvitanuna seksuaalselt riskeerivamalt käituvad (kaitsmata vahekorras osalemine). Sarnase tulemuseni jõudis ta ka hiljem, kui leidis, et meeste puhul ennustas liigne alkoholi tarbimine intiimsetes situatsioonides seda, et inimene ise ennast alkoholi tarbides riskeerivamalt käituvaks hindab (O'Hare, 2001).

Celio et al (2016), leidsid, et inimesed, kellel oli kõrgem impulsiivsus ja kõrgem ootus, et alkohol seksuaalset riskivalmidust suurendab, käitusidki alkoholi tarvitades suurema tõenäosusega seksuaalselt riskeerivamalt. Sarnase tulemuseni on varasemalt jõudnud ka Dermen ja kolleegid (1998), kes leidsid teismelisi uurides, et alkoholi tarbimine oli seotud suurema riski võtmisega peamiselt just nende uuritavate seas, kes omistasid alkoholile seksuaalset riskikäitumist suurendava mõju. Autorid pakkusid sellele seletuseks, et liiga lihtsustatud hoiatuste kasutamine nagu „alkohol viib riskantse seksini“ võib paradoksaalselt suurendada tõenäosust, et inimesed joobeseisundis riskeerivalt käituvad (Dermen et al., 1998).

Arusaamad alkoholi ja sooga seotud seksuaalvägivalla riskidest

Kuigi noori hoiatatakse sageli seksi ja alkoholi tarvitamisega seotud ohtude eest, kujutatakse meelelahutusmeedias alkoholi ja seksuaalsust tihti lõbusa ja muretu kombinatsioonina (Livingston et al., 2013). Oma üliõpilaste seas läbiviidud uuringust järeldas O'Hare (1999), et alkoholi tarbimine koos kõrgete ootustega selle mõjude suhtes ning arusaamaga, et „joov naine“ on seksuaalselt kättesaadavam, võib soodustada seksuaalset rünnakut noore mehe poolt, kellel on kalduvus agressiivsusele. Alkoholi mõju all olev noor naine võib olla vähem suuteline tõrjuma agressiivseid lähenemiskatseid ning sattuda suuremasse füüsilisse ohtu (sh vägistamine ja võimaliku nakkuse risk) (O'Hare, 1999).

Livingston ja kolleegid (2013) uurisid noorte naiste hoiakuid alkoholi ja seksuaalsuse suhtes ning leidsid, et kuigi uuritavad nägid alkoholi ja seksi kombineerimises riske, tajusid nad alkoholi tarbimises ka teatavaid eeliseid, milleks olid sotsiaalse ja seksuaalse suhtluse hõlbustamine ning lubamatu seksuaalkäitumise vabandamine. Samas peeti alkoholi ka seksuaalsete otsuste kahetsemist ja pealesurumist suurendavaks teguriks tarbimise tõttu vähenenud enesekaitse- ja otsustusvõime tõttu (Livingston et al, 2013). Hiljuti Iirimaa üliõpilaste seas läbiviidud uuringust selgus, et alkoholi kuritarvitamine oli naiste seas märkimisväärselt seotud igasuguse seksuaalse vägivalla suurema kogemise määraga ning meeste seas suurema soovimatu seksuaalse puudutuse kogemise määraga (Burke et al., 2023).

Kokkuvõtlikult näitavad uuringud, et kuigi ootused alkoholi mõjule võivad olla positiivsed ja suurendada tarvitamist, satutakse alkoholi tarvitanuna sagedamini riskantsetesse olukordadesse, nagu kondoomi mittekasutamine, juhusuhetes osalemine või seksuaalse rünnaku ohvriks langemine.

Alkoholi tarvitamine ja tunnetatud kontrollikese

Üheks alkoholi tarvitamisel rolli mängivaks teguriks võib olla tunnetatud väline kontrollikese. Tunnetatud kontrollikese on inimese uskumus sellest, millisel määral on tal kontrolli teatud elusündmuste üle (Rotter, 1966). Sisemine kontrollikese viitab uskumusele või ootusele, et inimese käitumine või isikuomadus juhib tema elus toimuvat ja tema saavutusi ning väline kontrollikese viitab uskumusele või ootusele, et elus toimuv ja saavutatav on kontrollitud väliste jõudude poolt (Rotter, 1966).

Mitmed uuringud on leidnud positiivseid seoseid välisema kontrollikeskme ja suurema alkoholi tarvitamise vahel (Cheng & Furnham, 2019; Ernst-Linke et al., 2023; Leventhal, 2018; Patel et al., 2022). Näiteks said Berliini üliõpilaste seas läbi viidud uuringus osalejad, kes tarvitasid regulaarselt uimasteid (sh alkoholi) kõrgema välise kontrollikeskme skoori kui vastajad, kes uimasteid või alkoholi ei tarvitanud (Ernst-Linke et al, 2023). USA 17-25 aastaste noorte uuringus kasutati tunnetatud kontrollikeskme skaalat, mille väited olid jagatud nelja aladimensiooni (füüsiline, psühholoogiline, sotsiaalne ja moraalne) ning leiti, et esinesid positiivseid seoseid alkoholi tarvitamise ja suurema välise füüsilise ning psühholoogilise kontrollikeskme, ning seda eriti meeste hulgas (Leventhal, 2018).

Patel ja kolleegid (2022) viisid läbi uuringu alkoholi tarvitamise häirega patsientide hulgas ning leidsid tugeva seose välise kontrollikeskme ja impulsiivsuse ning alkoholi tarvitamise vahel. Kõrgema välise kontrollikeskme ja impulsiivsusega patsiendid alustasid tarbimist nooremana, olid pikaajsemad tarvitajad, nende tarvitamise raskusaste oli kõrgem

ning neil oli esinenud rohkem tagasilanguse episoodide (Patel et al, 2022). Lisaks selgus Briti kohordiuuringu (BCS70) andmete põhjal tehtud uuringust muuhulgas, et teismeea väline kontrollikese oli statistiliselt oluliselt seotud alkoholi liigtarvitamisega 26 aastat hiljem (Cheng & Furnham, 2019).

Samas on leitud ka vastakaid tulemusi alkoholi tarvitamise ja kontrollikeskme suuna vahel (Caliendo & Hennecke, 2022; Lassi et al., 2019). Lassi ja kolleegide (2019) longituuduuringust selgus, et kuigi välisem kontrollikese 16-aasta vanuselt oli positiivselt seotud alkoholi kuritarvitamisega 17-aastaselt, ei esinenud seda seost 21-aastaselt. Üllataval kombel tõusis alkoholi kuritarvitajate protsent vanusega: 17-aastaselt kuritarvitas alkoholi ligikaudu 37% vastanutest, kuid 21-aastaselt ligikaudu 54% vastanutest (Lassi et al, 2019). Autorid pakkusid selle erinevuse põhjuseks asjaolu, et alkoholi tarbimine on Suurbritannias legaalne alates 18-ndast eluaastast ning seega on 21 aasta vanuselt lihtsam pääseda alkoholile ligi kui 17-selt (Lassi et al, 2019).

Caliendo ja Hennecke (2022) leidsid sakslaste hulgas läbi viidud uuringust positiivse seose alkoholi aeg-ajalt tarvitamise ja seesmise kontrollikeskme vahel nii meeste kui naiste hulgas. Tulemuse vastuolulisust varasemate uuringutega seletavad autorid sellega, et alkoholi tarbimine võib erineda teistest tervisekäitumise aspektidest (nt suitsetamine) (Caliendo & Hennecke., 2022). Nad leidsid, et umbes veerand seesmise kontrollikeskme ja alkoholi tarbimise seosest on seletatav sellega, et seesmise kontrollikeskme inimesed on aktiivsemad rohkemates sotsiaalsetes suhetes, mistõttu on neil rohkem kokkupuudet alkoholiga ning seega ka rohkem võimalusi alkoholi joomiseks (Caliendo & Hennecke., 2022).

Siinse uurimuse teema on oluline, kuna alkoholi tarvitamine mõjutab nii üksikisiku tervist, käitumist kui ka ühiskonda laiemalt. Alkoholi tarvitamine on seotud mitmete riskiteguritega, sealhulgas tervisekahjude, seksuaalse riskikäitumise, sellele antavate hinnangute ning välise kontrollikeskme, mis omakorda võivad mõjutada inimese otsuseid ja eluvalikuid. Lisaks on alkoholiga seotud probleemidel oluline sotsiaalne ja majanduslik mõju, sealhulgas tervishoiukulude kasv ja inimeste elukvaliteedi langus. Uuringud aitavad paremini mõista alkoholi tarvitamise mehhanisme, riske ning sellega seotud psühholoogilisi tegureid. Need teadmised omakorda võimaldavad tõhusamalt ennetada ja vähendada alkoholi tarvitamisest tulenevaid negatiivseid tagajärgi ning kujundada teaduspõhiseid sekkumisi, mis aitaksid vähendada kahjusid ning parandada rahvastiku üldist heaolu.

Eesmärk ja hüpoteesid

Siinse uurimuse eesmärk oli teada saada, milliseid seoseid esineb uuritavate isikute alkoholi tarvitamise ja alkoholi tarvitamisega seotud seksuaalsele riskikäitumisele antavate hinnangute vahel. Samuti sooviti teada saada, millised on seosed uuritavate alkoholi tarvitamise ja tunnetatud kontrollikeskme vahel. Lähtuvalt teooriast ja varem läbi viidud empiirilistest uurimustest püstitati järgmised hüpoteesid:

- 1) Alkoholi tarvitamise määr on seotud seksuaalsele riskikäitumisele antavate hinnangutega.
 - a. Alkoholi tarvitamise määr on positiivses korrelatsioonis seksuaalse soorituse ootuste alaskaala (RSE) skooriga.
 - b. Alkoholitarvitamise määr on positiivses korrelatsioonis alkoholiga seotud seksuaalse riskikäitumise hinnangute alaskaala (RSB) skooriga.
 - c. Alkoholi tarvitamise määr on negatiivses korrelatsioonis alkoholiga seotud seksuaalvägivalla riskide alaskaala (GSRP) skooriga.
- 2) Alkoholi tarvitamise määr on positiivselt seotud välise kontrollikeskmelega.

Tõlgitud skaala kohta püstitati kaks uurimisküsimust:

- 1) Kas tõlgitud RSS küsimustiku sisemine kooskõla on säilinud?
- 2) Kas tõlgitud RSS küsimustiku faktorstruktuur sarnaneb originaalskaala faktorstruktuurile?

Meetod

Uurimuse läbiviimiseks kasutati küsimustikku, mis mõõtis alkoholi tarvitamist, alkoholiga seotud seksuaalse riskikäitumise hinnanguid ja tunnetatud kontrollikeset. Seksuaalse riskikäitumise hinnanguid mõõtev skaala tõlgiti uurimuse autori poolt eesti keelde. Lisaks esitati vastajatele mõned küsimused sotsiaaldemograafiliste andmete kohta.

Mõõtmisvahendid

Alkoholi tarvitamine

Vastajate alkoholi tarvitamise määra kindlakstegemiseks kasutati AUDIT skaala (The Alcohol Use Disorders Identification Test) (Saunders et al., 1993) eestikeelset küsimustikku (Maaroos et al., 2010), mis koosneb 10 väitest. Vastaja pidi hindama enda alkoholitarbimist

viimase 6 kuu jooksul ning valima end enim iseloomustava vastusevariandi. Küsimused 1-8 sisaldasid viite vastusevarianti ning hinnati skaalal 0-4 punkti, kusjuures suurem punktisumma tähistab suuremat alkoholi tarbimise kogust või sagedust. Küsimused 9 ja 10 sisaldasid kolme vastusevarianti: „ei“, „jah, aga mitte viimase aasta jooksul“, „viimase aasta jooksul“ ning hinnati punktiskaalal vastavalt punktidega 0,2,4. Tervist kahjustava alkoholitarbimise skoor on suurem või võrdne 8 punktiga. Originaalskaala Cronbach'i $\alpha = .83$ (Hays et al., 1995) ning eestikeelse skaala Cronbach'i $\alpha = .83$ (Tulmin, 2016).

Tunnetatud kontrollikese

Tunnetatud kontrollikeset mõõdeti Rotteri (1966) internaalsust ja eksternaalsust ehk seesmist ja välist kontrollikeset mõõtvat skaalaga (Locus of Control Scale). Skaala koosneb 29-st väidete paarist, millest 23 skooriti (6 väitepaari on küsimustikule lisatud, et varjata küsimustiku eesmärki). Väidete valik näitab isiku kontrollikeskme internaalsust või eksternaalsust. Vastused skooriti eksternaalsuse suunas. Originaalskaala Kuder-Richardson koefitsient oli .70 (Rotter, 1966). Eestikeelse skaala Cronbach'i $\alpha = .68$ (Tennokese, 2005).

Alkoholi tarvitamisega seotud seksuaalse riskikäitumise hinnangud

Alkoholi tarvitamisega seotud seksuaalse riskikäitumise hinnanguid mõõdeti The Risky Sex Scale (O'Hare, 2001) skaalaga, mis tõlgiti siinse töö raames uurimuse autori poolt eesti keelde. Skaala kolm alaskaalat mõõdavad alkoholiga seotud seksuaalse soorituse ootusi (RSE), alkoholi tarvitamisega seotud seksuaalse riskikäitumise hinnanguid (RSB) ning arusaamu alkoholi ja sooga seotud seksuaalvägivalla riskidest (GSRP). Originaalskaalal oli alaskaala RSE Cronbach'i $\alpha = .93$, alaskaala RSB Cronbach'i $\alpha = .86$ ning alaskaala GSRP Cronbach'i $\alpha = .77$ (O'Hare, 2001).

Tõlkimine

The Risky Sex Scale küsimustiku tõlkimise protsessis tugineti Gudmundssoni (2009) juhendile. Täpsem tõlkimisprotsessi kirjeldus:

- 1) Uurimuse autor tõlkis küsimustiku väited eesti keelde
- 2) Väline tõlkija (psühholoogia magistriastme üliõpilane) tõlkis küsimustiku tagasi inglise keelde
- 3) Tagasitõlke ja originaalküsimustiku võrdlemine
- 4) Esimene pilootküsitlus 5 üliõpilaste hulgas (uurimaks väidete sõnastuse mõistmist)
- 5) Paranduste tegemine

- 6) Teine pilootküsitlus 20 üliõpilase hulgas (uurimaks, kas parandustest oli kasu)
- 7) Küsitluse läbiviimine planeeritud valimil
- 8) Alatestide sisemiste reliaabluste arvutamine
- 9) Lõpliku tõlke kinnitav faktoranalüüs

Piloteerimisprotsessi käigus testiti tõlgitud küsimustiku esialgset versiooni väikesel valimil (5 vastajat esimesel ja 20 vastajat teisel korral), et hinnata selle mõistetavust. Piloteerimise eesmärk oli aidata kaasa küsimustiku täiustamisele, kvaliteedi parandamisele ja sujuva ning tõhusa kasutatavuse tagamisele enne küsimustiku rakendamist. Mitmekordne piloteerimine aitab esimeses etapis avastada probleemid ja teises etapis veenduda, et parandused olid edukad (Gudmundsson, 2009). Piloteerimise käigus korrigeeriti väidete nr 7 ja nr 10 sõnastust, sest vastajatelt saadud tagasiside põhjal oli nende väidete esialgne sõnastus kahetimõistetav. Väidete lõplikud tõlked on välja toodud siinse töö lisana (Lisa A). Piloteerimisel saadud andmeid uuringusse ei kaasatud.

Andmekogumine ja töötlus

Protseduur

Uurimuse läbiviimiseks saadi kooskõlastus Tartu Ülikooli inimuuringute eetika komiteelt (luba nr 389/T-6).

Andmeid koguti elektroonilise küsimustiku kaudu UT Lime Survey keskkonnas. Küsimustik koosnes kolmest osast, mis mõõtsid vastajate alkoholi tarvitamist, alkoholiga seotud riskantse seksuaalkäitumise hoiakuid ning tunnetatud kontrollikeset. Lisaks esitati vastajatele mõned küsimused sotsiaaldemograafiliste andmete kohta nagu sugu, vanus, lõpetatud kõrgeim haridustase, seksuaalne orientatsioon ja paarisuhte staatus. Küsitlusest saadud andmete põhjal analüüsiti seoseid uuritavate isikute alkoholi tarvitamise, alkoholi tarvitamisega seotud riskantsele seksuaalkäitumisele antavate hinnangute ning tunnetatud kontrollikeskme vahel.

Uuritavate uuringusse värbamiseks esitati potentsiaalsetele osalejatele kutse, kus oli üldises sõnastuses kirjas uurimuse teema. Vastamist alustades esitati vastajale kontrollküsimus selle kohta, kas ta on elu jooksul vähemalt korra alkoholi tarvitanud. Kui vastaja vastas „Ei“, siis lõppes küsimustik tema jaoks ära. Lisaks oli välja toodud, et osalemine on vabatahtlik ja anonüümne ning küsimustikule vastamise võib igal ajahetkel katkestada ning vastamisest loobuda. Pöördumisse olid lisatud ka uuringu läbiviija kontaktandmed, mille kaudu uuritav küsimuste korral ühendust sai võtta.

Valim

Valimi moodustasid täisealised Eesti üliõpilased, kes on vähemalt korra elus alkoholi tarvitanud. Valim moodustati mugavusvalimi meetodil ning küsimustikku levitati erinevate üliõpilastega seotud organisatsioonide meililistides. Uuringus osalemise eest uuritavaid ei kompenseeritud.

Kokku osales uurimuses 323 inimest, kellest 10 vastasid kontrollküsimusele „Ei“ ning eemaldati seetõttu valimist. Järelejäänud 313-st vastajast 200 (63,9%) moodustasid naised ning 108 (34,5%) mehed ja 5 (1,6%) ei soovinud oma sugu märkida. Vastajad olid vanuses 18 kuni 58 eluaastat ning vastajate keskmine vanus oli 24,6 eluaastat ($SD = 6.37$). Kõikidest vastanutest 190 (60,7%) märkisid oma kõrgeimaks lõpetatud haridustasemeks keskharidus, 74 (23,5%) bakalaureusekraad, 33 (10,5%) magistrikraad, 14 (4,5%) rakenduskõrgharidus ning 2 (0,6%) doktorikraad. 128 vastajat (40,9%) olid vallalised, 146 (46,6%) paarisuhtes, 36 (11,5%) abielus ning 3 (1%) märkis oma perekonnaseisuks „Muu“. 237 (75,7%) vastajat olid heteroseksuaalsed, 54 (17,3%) biseksuaalsed, 5 (1,6%) homoseksuaalsed ning 17 (5,4%) vastajat märkisid on seksuaalseks orientatsiooniks „Muu“.

Tulemused

Andmete analüüsimiseks kasutati andmetöötlusprogrammi *Jamovi 2.6.26* ja tarkvara R platvormi *RStudio* (versioon 2024.12.1+536) ning hüpoteeside kontrollimiseks viidi läbi korrelatsioonianalüüsid. Tõlgitud skaala kohta käivatele uurimisküsimustele vastamiseks viidi läbi reliaablusanalüüsid ja kinnitav faktoranalüüs. Otsuseid tehti olulisuse nivool $\alpha = .05$.

Kõikide vastajate alkoholi tarvitamise, kontrollikeskme ja seksuaalse riskikäitumise skaalade vastajate hulk, miinimum, maksimum, keskmine ja standardhälve on välja toodud Tabelis 1. Alkoholi tarvitamise skaala keskmine oli 6.16 ($SD = 5.19$) ja kontrollikeskme skaala keskmine oli 11.63 ($SD = 3.75$). Seksuaalse riskikäitumise hinnangute alaskaalade keskmised olid: RSE ($M = 19.40$, $SD = 6.34$), RSB ($M = 10.10$, $SD = 4.41$) ja GSRP ($M = 11.20$, $SD = 1.96$).

Tabel 1

Kõikide vastajate alkoholi tarvitamise, kontrollikeskme ja seksuaalse riskikäitumise skaalade vastajate hulk, miinimum, maksimum, keskmine ja standardhälve

	<i>M</i>	<i>Mdn</i>	<i>SD</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>
Alkoholi tarvitamine	6.16	5.00	5.19	0	34
Kontrollikeske (eksternaalne)	11.63	11.00	3.75	2	22
RSE	19.40	20.00	6.34	7	33
RSB	10.10	10.00	4.41	4	20
GSRP	11.20	11.00	1.96	3	15

Alkoholi tarvitamise (AUDIT) skaala sisemine kooskõla oli Cronbach'i $\alpha = .81$ ning kontrollikeskme skaala sisemine kooskõla oli Cronbach'i $\alpha = .67$.

Tõlgitud skaala sisemine kooskõla ja faktorstruktuur

Alkoholi tarvitamisega seotud seksuaalse riskikäitumise skaala The Risky Sex Scale (O'Hare, 2001) tõlgiti siinse töö raames uurimuse autori poolt eesti keelde. Tõlgitud skaala kohta püstitati kaks uurimisküsimust.

Esimeseks uurimisküsimuseks oli, et kas tõlgitud RSS küsimustiku sisemine kooskõla on säilinud? Uurimisküsimusele vastamiseks viidi läbi reliaablusanalüüsid, mille tulemused on välja toodud Tabelis 2. Küsimustiku esimese alaskaala, mis mõõtis alkoholiga seotud seksuaalse soorituse ootusi (RSE) ning teise alaskaala, mis mõõtis alkoholi tarvitamisega seotud seksuaalse riskikäitumise hinnanguid (RSB), seesmised kooskõlad oli sarnaselt originaalskaalale väga head. Kolmanda, alkoholi ja sooga seotud seksuaalvägivalla riskide arusaamasid mõõtva alaskaala (GSRP) sisemine kooskõla oli $\alpha = .46$ ning seega oluliselt nõrgem kui originaalskaala oma ($\alpha = .77$).

Tabel 2

Seksuaalse riskikäitumise (Risky Sex Scale) tõlgitud versiooni alaskaalade sisemised homogeensused

	Cronbach'i alfa
RSE alaskaala	.87
RSB alaskaala	.86
GSRP alaskaala	.46

Alaskaalade omavaheliste korrelatsioonide arvutamiseks viidi läbi Spearman'i korrelatsioonianalüüs, mille tulemused on välja toodud Tabelis 3. Korrelatsioonikordajad jäid vahemikku $\rho = .28-.47$ ning kõikide alaskaalade vahel olid statistiliselt olulised seosed ($p < .001$).

Tabel 3

RSS tõlgitud küsimustiku alaskaalade omavahelised Spreaman'i korrelatsioonikordajad

	RSE	RSB
RSE	1	
RSB	.47***	1
GSRP	.28***	.29***

Märkus. *** $p < .001$

Teiseks uurimisküsimuseks oli, et kas tõlgitud küsimustiku faktorstruktuur sarnaneb originaalskaala faktorstruktuurile. Uurimisküsimusele vastamiseks viidi läbi kinnitav faktoranalüüs. Tulemuste võrdlemiseks originaalskaalaga kasutati esmalt ML (*Maximum Likelihood*) meetodit, sest seda kasutas ka O'Hare (2001) küsimustiku loomisel.

Originaalskaala loomisel raporteeriti, et kõik sobivusnäitajad peale Hii-ruudu kinnitasid mudeli head sobivust. Raporteeritud näitajad olid Hii-ruut $\chi^2(74) = 206.60$, $\chi^2/df = 2.79$ ja sobitusastme indeksid GFI = .93, AGFI = .90, CFI = .96, NFI = .93 ja RFI = .92 (O'Hare, 2001). Siinse tõlgitud skaala puhul olid vastavad näitajad GFI = .90, AGFI = .86, CFI = .92, NFI = .88 ja RFI = .86. Hii-ruut testi põhjal ei sobinud mudel andmetele: $\chi^2(74) = 227$, $p < .001$, $\chi^2/df = 3.07$. Samas olid ülejäänud sobivusindeksid rahuldaval tasemel, kuigi mõnevõrra nõrgemad kui originaalskaalal. Seega kokkuvõttes viitasid ML meetodil tehtud kinnitava faktoranalüüsi tulemused, et faktormudel sobitus siinsete andmetega rahuldavalt.

ML meetodil läbi viidud kinnitava faktoranalüüsi faktorlaadungid ja p -väärtused on välja toodud Tabelis 4. Kõik väited koormusid oluliselt oma eeldatud faktoritele ($p < .001$). Standardiseeritud faktorkoormused esimese faktori (RSE alaskaala) puhul jäid 6 väite puhul 7-st vahemikku .73 - .80. Väite nr 3 faktorkoormus oli .39. Teise faktori (RSB alaskaala) puhul jäid faktorkoormused vahemikku .68 - .87 ning kolmanda faktori (GSRP) puhul vahemikku .28 - .67. Enamik koormusi ületasid tavapäraselt aktsepteeritava piiri ($\geq .40$), kuid väited 3 (RSE3), 12 (GSRP1) ja 14 (GSRP3) jäid alla selle, mis võib viidata nende nõrgemale seotusele oma faktoriga. Kokkuvõttes viitavad ML meetodil läbi viidud kinnitava faktoranalüüsi tulemused, et tõlgitud küsimustiku faktorstruktuur sarnaneb esimese ja teise faktori puhul üldjoontes originaalskaala struktuurile. Kolmanda faktori madalad

faktorlaadungid viitavad võimalikule struktuurilisele erinevusele või mõõtmisprobleemidele, ja seega vajadusele seda alaskaalat edaspidi täiendavalt valideerida.

Tabel 4

Eesti keelse RSS skaala faktorlaadungid ja p-väärtused (ML meetod)

Faktor	Väide	<i>p</i>	<i>β</i>
Alkoholiga seotud seksuaalse soorituse ootused (RSE)	RSE1	<.001	.73
	RSE2	<.001	.80
	RSE3	<.001	.39
	RSE4	<.001	.73
	RSE5	<.001	.73
	RSE6	<.001	.77
	RSE7	<.001	.75
Hinnangud alkoholi mõjust seksuaalsele riskikäitumisele (RSB)	RSB1	<.001	.68
	RSB2	<.001	.87
	RSB3	<.001	.83
	RSB4	<.001	.75
Arusaamad alkoholi mõjust seksuaalvägivalda riskidele (GSRP)	GSRP1	.002	.28
	GSRP2	<.001	.67
	GSRP3	<.001	.35

Märkus. *β* – standardiseeritud faktorlaadung

Tänapäevaste teadmiste kohaselt soovitatakse järjestusskaalal olevate tunnuste puhul parameetrite hindamiseks kasutada ML meetodi asemel WLSMV (*Weighted Least Squares Mean and Variance adjusted*) meetodit ning seega viidi läbi kinnitav faktoranalüüs ka sellel meetodil. WLSMV on robustne hindamismeetod, mis ei eelda muutujate normaaljaotust ning on parim meetod kategooriliste või järjestusandmete modelleerimiseks (Brown, 2006).

Kinnitava faktoranalüüsi tulemused viitavad, et testitud mudel sobitus andmetega rahuldavalt. Hii-ruut testi põhjal ei sobinud mudel andmetele: $\chi^2(74) = 229, p < .001$. Mudeli sobivuse näitajad olid TLI = .98, CFI = .99, RMSEA = .11 (90% CI [.091–.119]), SRMR = .06. Üldjuhul peetakse sobivaks mudeleid, millel on CFI ja TLI > .90 ning RMSEA ja SRMR < .08 (Hu & Bentler, 1999; MacCallum et al., 1996). CFI, TLI ja SRMR olid vastavuses

soovituslike piirväärtustega ja viitavad mudeli heale sobivusele andmetega. RMSEA ületas soovitusliku piiri ning viitab halvale sobivusele.

WLSMV meetodil läbi viidud kinnitava faktoranalüüsi faktorlaadungid ja p -väärtused on välja toodud Tabelis 5. Kõik väited koormusid oluliselt oma eeldatud faktoritele ($p < .001$). Standardiseeritud faktorkoormused esimese faktori (RSE) puhul jäid 6 väite puhul 7-st vahemikku .75 - .83. Väite nr 3 faktorkoormus oli .42. Teise faktori (RSB) puhul jäid faktorkoormused vahemikku .73 - .89. Kolmanda faktori (GSRP) puhul oli vaid ühe väite faktorkoormus üle aktsepteeritava piiri ($\geq .40$) ning ülejäänud kahe väite faktorkoormused jäid vahemikku .22 - .30, mis võib viidata nende väidete nõrgemale seotusele oma faktoriga. Ka jääkdispersioonide analüüs näitas, et kolmanda faktori väidete 1 ja 3 puhul jäi enam kui 90% tunnuste variatiivsusest faktori poolt seletamata. See viitab, et väited ei haaku hästi oma faktoriga, mis omakorda võib vähendada mudeli sobivust andmetega.

Kokkuvõttes viitavad WLSMV meetodil läbi viidud kinnitava faktoranalüüsi tulemused, et tõlgitud skaala faktorstruktuur sarnaneb üldjoontes originaalskaala omale, eriti esimese (RSE) ja teise (RSB) faktori puhul, millel olid tugevad ja statistiliselt olulised koormused eeldatud väidetele. Samas viitavad kolmanda faktori (GSRP) madalad faktorlaadungid ja väga kõrged jääkdispersioonid (üle 90% kahe väite puhul) võimalikule struktuurilisele erinevusele või mõõtmisprobleemidele, mistõttu võiks selle alaskaalaga seotud väiteid edasises uurimistöös täiendavalt hinnata või vajadusel ümber sõnastada.

Tabel 5*Eesti keelse RSS skaala faktorlaadungid ja p-väärtused (WLSMV meetod)*

Faktor	Väide	<i>p</i>	<i>β</i>
Alkoholiga seotud seksuaalse soorituse ootused (RSE)	RSE1	<.001	.75
	RSE2	<.001	.83
	RSE3	<.001	.42
	RSE4	<.001	.78
	RSE5	<.001	.76
	RSE6	<.001	.82
	RSE7	<.001	.83
Hinnangud alkoholi mõjust seksuaalsele riskikäitumisele (RSB)	RSB1	<.001	.73
	RSB2	<.001	.89
	RSB3	<.001	.89
	RSB4	<.001	.83
Arusaamad alkoholi mõjust seksuaalvägivalla riskidele (GSRP)	GSRP1	.002	.22
	GSRP2	<.001	.89
	GSRP3	<.001	.30

Märkus. *β* – standardiseeritud faktorlaadung**Alkoholi tarvitamine ja seksuaalsele riskikäitumisele antud hinnangud**

Esimene hüpotees väitis, et alkoholi tarvitamise määr on seotud seksuaalsele riskikäitumisele antavate hinnangutega. Kontrollimaks, kas alkoholi tarvitamine on seotud seksuaalse riskikäitumise hinnangutega, viidi läbi Spearman'i korrelatsioonanalüüsid.

Alkoholi tarvitamine ja ootused alkoholi mõjust seksuaalsele sooritusele

Alahüpotees 1a väitis, et alkoholi tarvitamise määr on positiivses korrelatsioonis seksuaalse soorituse ootuste alaskaala (RSE) skooriga. Kogu valimi analüüsimisel ilmnis positiivne seos alkoholi tarvitamise ja seksuaalse soorituse alaskaala skoori vahel. Hüpotees leidis kinnitust: mida kõrgem oli vastaja alkoholi tarvitamise määr, seda kõrgemad olid tema ootused alkoholi mõjust seksuaalsele sooritusele ($\rho = .39, p < .05$). Seega, inimestel kelle alkoholi tarbimise määr on kõrgem, võivad olla kõrgemad ootused alkoholi mõjust seksuaalsele sooritusele.

Alkoholi tarvitamine ja seksuaalse riskikäitumise hinnangud

Alahüpotees 1b väitis, et alkoholi tarvitamise määr on positiivses korrelatsioonis alkoholiga seotud seksuaalse riskikäitumise hinnangute alaskaala (RSB) skooriga. Kogu valimi analüüsimisel ilmnis positiivne seos alkoholi tarvitamise ja seksuaalse riskikäitumise hinnangute alaskaala skoori vahel ($\rho = .39, p < .05$). Hüpotees leidis kinnitust: mida kõrgem oli vastaja alkoholi tarvitamise määr, seda kõrgemaks hindas ta oma seksuaalset riskikäitumist alkoholitarbimise järgelt. Seega, inimestel, kelle alkoholi tarbimise määr on kõrgem, võivad olla kõrgemad hinnangud selle osas, et alkoholitarbimine nende seksuaalset riskikäitumist soodustab.

Alkoholi tarvitamine ja hinnangud alkoholiga seotud seksuaalvägivalla riskidele

Alahüpotees 1c väitis, et alkoholi tarvitamise määr on negatiivses korrelatsioonis alkoholiga seotud seksuaalvägivalla riskide alaskaala (GSRP) skooriga. Hüpotees ei leidnud kinnitust: kogu valimi analüüsimisel ei ilmnunud statistiliselt olulist seost alkoholi tarvitamise ja alkoholiga seotud seksuaalvägivalla riskide hinnangute vahel ($\rho = .01, p > .05$).

Alkoholi tarvitamine ja kontrollikeske

Teine hüpotees väitis, et alkoholi tarvitamise määr on positiivselt seotud välise kontrollikeskmega. Kontrollimaks, kas alkoholi tarvitamine on seotud kontrollikeskmega, viidi läbi Spearman'i korrelatsioonianalüüs. Hüpotees ei leidnud kinnitust: kogu valimi analüüsimisel ei ilmnunud statistiliselt olulist seost alkoholi tarvitamise ning kontrollikeskme vahel ($\rho = .07, p > .05$).

Arutelu

Siinse uurimuse eesmärk oli teada saada, milliseid seoseid esineb uuritavate isikute alkoholi tarvitamise ja alkoholi tarvitamisega seotud seksuaalsele riskikäitumisele antavate hinnangute vahel. Samuti sooviti teada saada, millised on seosed uuritavate alkoholi tarvitamise ja tunnetatud kontrollikeskme vahel.

Mõõdik, mida kasutati seksuaalse riskikäitumisega seotud hinnangute mõõtmiseks, tõlgiti uurimuse autori poolt siinse töö raames eesti keelde. Esimese uurimisküsimusega sooviti teada saada, kas tõlgitud skaala alaskaalade sisemine kooskõla on säilinud.

Tulemustest ilmnes, et skaala kolmest alaskaalast säilis sisemine kooskõla kahel esimesel (alkoholiga seotud soorituse ootusi mõõtev alaskaala ja alkoholi tarvitamisega seotud seksuaalse riskikäitumise hinnanguid mõõtev alaskaala). Kolmanda alaskaala (arusaamad alkoholi ja sooga seotud seksuaalvägivalla riskidest) sisemine kooskõla oli originaalküsimustikust madalam viidates sellele, et tõlgitud väidete kattuvus originaalväidetega võib olla problemaatiline. Lisaks oli kolmanda alaskaala standardhälve väiksem kui kahel esimesel alaskaalal, mis viitab sellele, et selles skaalas oli vastajate skoorides vähe varieeruvust. Samas olid ka originaalküsimustiku kolmanda alaskaala vastuste standardhälve ja sisemine kooskõla kõige madalamad ($M = 11.20$, $SD = 2.77$ ja Cronbach'i $\alpha = .77$) (O'Hare, 2001). Madala sisemise kooskõla üheks põhjuseks võib olla madal väidete arv, sest alaskaala koosnes vaid kolmest väitest. Samuti võib madal sisemine kooskõla viidata kultuurilistele erinevustele Eesti ja USA vahel nagu näiteks seksuaalvägivalla puudutavad ühiskondlikud hoiakud ja normid, seksuaalset nõusolekut puudutav teadlikkus või inimeste erinev avatuse tase. Tõlgitud küsimustiku originaalset erinevust võib tuleneda ka võimalikest tõlke ebatäpsustest. Siinses uuringus osalejad võisid väiteid mõista või tõlgendada varasemates uuringutes osalejatest erinevalt ning seega ei pruukinud skaala kolm väidet mõõta ühtset konstrukti. Näiteks võisid väited 12 (*Naised on seksuaalse rünnaku suhtes haavatavamad, kui nad on joonud või muid uimasteid tarvitanud*) ja 14 (*Mehed sooritavad suurema tõenäosusega seksuaalseid rünnakuid, kui nad on alkoholi või muid uimasteid tarvitanud*) mõõta vastaja arvamust sellest, kuidas alkohol mõjutab seksuaalse rünnaku toimumise tõenäosust. Väide 13 (*Naised näivad olevat rohkem seksile meelestatud kui nad on joonud, võrreldes sellega, kui nad ei ole joonud*) võis mõõta alkoholi mõju seksuaalsusele üldisemalt ilma vägivalla konteksti arvestamata ning seega teistest alaskaala väidetest sisuliselt erineda.

Teise uurimisküsimusega sooviti teada saada, kas tõlgitud skaala faktorstruktuur sarnaneb originaalskaala omale. Analüüsimeetodiks kasutati kahte erinevat kinnitava faktoranalüüsi meetodit. ML meetodil saadud tulemused viitasid, et tõlgitud skaala struktuur sobitus andmetega rahuldavalt. Tänapäeval soovitatud meetodi, WLSMV (Brown, 2006), puhul näitasid mitmed sobivusnäitajad head sobivust, kuid RMSEA viitas madalale sobivusele.

Mõlema analüüsimeetodi tulemustest selgus, et kõik väited koormusid oluliselt oma eeldatud faktoritele, kuid kolmanda alaskaala kolmest väitest kahel (väited nr 12 ja 14) olid väga madalad faktorkoormused ja kõrged jääkdispersioonid. See võib viidata nende väidete nõrgemale seotusele oma faktoriga ning ühtlasi vähendada faktormudeli sobivust andmetega

siinses tõlgitud kontekstis. ML meetodil tehtud analüüsist ilmnes lisaks, et esimese alaskaala puhul oli ühe väite (väide nr 3) faktorlaadung madal, samas kui WLSMV meetodi puhul ületas see kriitilise piiri. Teise alaskaala kõigi nelja väite faktorkoormused olid kõrged, mis viitab sellele, et tõlgitud alaskaala suudab hästi mõõta alkoholi ja seksuaalse riskikäitumisega seotud hinnanguid.

Kolmanda alaskaala kahe väite madal faktorkoormus ja skaala madal sisemine kooskõla võib olla seotud ka mõõdetava konstrukti keerukusega. Seksuaalvägivallaga seotud riskitaju konstrukti võib omakorda koosneda ja olla mõjutatud erinevatest aladimensioonidest, mille katmiseks ei pruugi kolm väidet olla piisavad. Samuti võivad skaala väidete mõistmist mõjutada kultuurilised erinevused, sotsiaalsed normid, meedia mõju või isiklik kogemus, mille tõttu võib erinevate inimeste tõlgendus skaala väidetele olla väga erinev.

Kokkuvõttes viitavad tulemused sellele, et kuigi tõlgitud skaala faktorstruktuur on suures osas sarnane originaali omaga, on teatud väidete puhul seosed oma faktoritega nõrgemad. See viitab nende väidete tõlgete täpsuse ja sisulise sobivuse täiendava analüüsimise ning võimalike kohanduste tegemise vajadusele, et tagada alaskaala usaldusväärsus.

Esimene hüpotees väitis, et alkoholi tarvitamise määr on seotud seksuaalsele riskikäitumisele antavate hinnangutega. Alahüpotees 1a väitis, et alkoholi tarvitamise määr on positiivses korrelatsioonis seksuaalse soorituse ootuste alaskaala (RSE) skooriga. Hüpotees leidis kinnitust. Leiti, et mida kõrgem oli vastaja alkoholi tarvitamise määr, seda kõrgemad olid tema ootused alkoholi mõjust seksuaalsele sooritusele. Sarnase tulemuseni jõudsid ka Celio ja kolleegid (2016), kes leidsid, et inimesed, kes tarvitasid alkoholi sagedamini ja suuremates kogustes, uskusid rohkem, et alkohol vähendab seksuaalsete olukordadega seotud närvilisust ja parandab seksuaalset sooritust. Samuti võib tulemust selgitada O'Hare (1998) leiuga, et inimesed, kellel on alkoholi tarvitamisega probleeme, on mitteprobleemsete tarvitajatega võrreldes tõenäolisemalt veendunud, et joomine suurendab seksuaalset vastuvõtlikkust, parandab sooritust ning muudab seksuaalvahekorra nauditavamaks.

Alahüpotees 1b väitis, et alkoholi tarvitamise määr on positiivses korrelatsioonis alkoholiga seotud seksuaalse riskikäitumise hinnangute alaskaala (RSB) skooriga. Hüpotees leidis kinnitust. Leiti, et mida kõrgem oli vastaja alkoholi tarvitamise määr, seda kõrgemaks hindas ta oma seksuaalset riskikäitumist alkoholitarbimise järgselt. Sarnase tulemuseni jõudis ka O'Hare (1998), kes leidis, et inimesed, kellel on alkoholi tarvitamisega probleeme,

hindasid mitteprobleemsete tarvitajatega võrreldes suurema tõenäosusega, et nad alkoholi tarvitavana seksuaalselt riskeerivamalt käituvad (kaitsmata vahekorras osalemine).

Alahüpotees 1c väitis, et alkoholi tarvitamise määr on negatiivses korrelatsioonis alkoholiga seotud seksuaalvägivalla riskide alaskaala skooriga. Hüpotees kinnitust ei leidnud. Statistiliselt olulist seost vastajate alkoholi tarvitamise määra ja alkoholiga seotud seksuaalvägivalla riskide hinnangute vahel ei leitud. Hüpotees püstitati lähtuvalt varasemate uuringute tulemustest, mis on näidanud, et kõrgem riskitaju võib olla seotud madalama alkoholi tarvitamise määraga. Siinse uurimuse tulemused aga sellele seosele ei viita. Seose puudumist siinses töös võib ühelt poolt põhjendada sellega, et alkoholiga seotud seksuaalvägivalla riskihinnanguid mõõtvat alaskaala sisemine kooskõla oli madal, mis viitab võimalusele, et skaala väited ei mõõtnud ühtset konstrukti vaid selle erinevaid aspekte. Lisaks koosnes alaskaala vaid kolmest väitest, mis võis olla ebapiisav uuritava konstrukti täielikuks katmiseks. Teisalt võib seose puudumine siinses töös viidata ka seose tegelikule puudumisele. Seda võib toetada Tubmani ja kolleegide leiuga (2012), kes kasutasid oma töös samuti RSS skaalat (mudel sobis andmetega hästi), kuid sarnaselt siinsele uurimusele ei leitud statistiliselt olulisi seoseid GSRP alaskaala ja riskikäitumise näitajate vahel.

Teine hüpotees väitis, et alkoholi tarvitamise määr on positiivselt seotud välise kontrollikeskmelega. Hüpotees ei leidnud kinnitust. Statistiliselt olulist seost vastajate alkoholi tarvitamise määra ja kontrollikeskme vahel ei leitud. Hüpotees püstitati lähtuvalt mitmete varasemate uuringute (Cheng & Furnham, 2019; Ernst-Linke et al., 2023; Leventhal, 2018; Patel et al., 2022) tulemustest, mis on seda seost kinnitanud, kuid siinse uurimuse tulemused seosele ei viita. Seose puudumist võib selgitada sellega, et välisema kontrollikeskmelega inimesed võivad püüda sotsiaalsetes ringkondades aktiivsemad olla, mis võib endas hõlmata ka rohkemat alkoholi tarvitamist. Üliõpilaste uurimisel võib see aspekt eriti oluliseks osutada, sest ülikooli õppima asudes võib tegu olla uue keskkonnaga, kus soovitakse tutvusi luua ning suhtlusi hõlbustada. Nende eesmärkide täitmise soodustamiseks võivad välise kontrollikeskmelega inimesed hoolimata võimalikust kõrgemast teadlikkusest alkoholi kahjude kohta siiski sisemise kontrollikeskmelega inimestest rohkem alkoholi tarvitada. Sarnase järelduse tegid oma uurimuses ka Caliendo & Hennecke (2022), kui nad leidsid, et umbes veerand seesmise kontrollikeskme ja alkoholi tarbimise seosest on seletatav sellega, et seesmise kontrollikeskmelega inimesed on aktiivsemad rohkemates sotsiaalsetes suhetes.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et vastajate alkoholi tarvitamise ja alkoholiga seotud seksuaalse soorituse ootuste ning riskikäitumise hinnangute vahel võib olla seos. Siinse uuringu tulemustest ilmselgus, et kõrgem alkoholi tarvitamise määr võib olla seotud kõrgemate

ootustega alkoholi positiivse mõju osas seksuaalsele sooritusele ja naudingule. Samuti selgus, et kõrgem alkoholi tarvitamise määr võib olla seotud kõrgemate hinnangutega selle osas, et alkohol seksuaalset riskikäitumist suurendab.

Siinse töö tugevaks küljeks on uuritud teema olulisus ja aktuaalsus. Nii alkoholi tarvitamise kui seksuaalse riskikäitumise puhul on tegemist aktuaalsete probleemidega Eestis. Alkoholi tarbimise mõju nii indiviidile ja tema lähikondlastele kui ka Eesti ühiskonnale tervikuna on laialdane ja kahjulik ning toob endaga kaasa mitmeid teisi probleeme nagu näiteks seksuaalne riskikäitumine. Nende probleemide ennetamiseks ja lahendamiseks on tarvilik mõista probleemide tagamaid ning juurpõhjuseid, mistõttu on siinse töö uurimisfookus inimeste sisemiste hoiakute ja kontrollikeskme näol asjakohane.

Siinse töö teema teeb uudseks fookus seksuaalse riskikäitumise hinnangutele alkoholi tarvitamise kontekstis. Kuigi alkoholi tarvitamise ja seksuaalse riskikäitumise vahelisi seoseid on ka varasemalt ulatuslikult uuritud, on vähem tähelepanu pööratud sellele, kuidas alkoholi mõju puudutavad hoiakud ja seksuaalse riskikäitumise ootused alkoholi tarvitamisega seotud on. Uudsenähtlusega töö käigus lisaks ka alkoholiga seotud seksuaalse riskikäitumise hinnanguid mõõtvale skaalale psühhomeetrilisi omadusi eesti keelde tõlgitud versioonis. Tulemused viitavad, et skaala tõlkimise protsessis võivad tekkida keerukused, mis võivad olla tingitud kultuurilistest eripäradest ja mõjutada seda, kuidas vastajad väiteid mõistavad ja neile vastavad ning see võib omakorda mõjutada skaala mõõteomadusi.

Kuigi siinse töö teema on oluline, enamike kasutatud mõõtmisvahendite reliaablus on kõrge ja mitmed leitud tulemused on sarnased varasemate uuringute tulemustele, on siinsel tööil ka mitmeid piiranguid. Üheks piiranguks on valimi moodustamisel kasutatud mugavusvalimi meetod, mistõttu pole tulemusi võimalik üldistada. Vastuste kogumisel kasutatud kirjaliku küsimustiku puuduseks on võimalus, et vastajad võisid küsimusi väga erinevalt tõlgendada ja mõista ning samuti võisid vastamisel tekkida juhuslikud vead. Kuna uuringus käsitletud teemad on tundlikud, võis vastamine olla mõjutatud sotsiaalse soovitatavuse või äärmuslikest vastustest hoidumise poolt. Ka siinse töö raames tõlgitud küsimustiku usaldusväärsus võis olla juba varem tõlgitud ja eesti keelde kohandatud küsimustikega võrreldes rohkem probleemne. Sellele viitab ka asjaolu, et küsimustiku faktormudel ei sobinud kogutud andmetega hästi ning kolmanda alaskaala sisemine kooskõla ja kahe väite faktorlaadungid olid madalad.

Kuigi siinse töö tõlgitud küsimustiku kahe esimese alaskaala seesmised kooskõlad olid kõrged, oli kolmanda alaskaala reliaablus madal. Sellest lähtuvalt oleks võimalik edaspidistes uuringutes skaalat kultuuriliselt kohandada ning keeleliselt korrigeerida, et

suurendada skaala sihtrühmale sobivust ja vastajate arusaamade paremat mõistmist seksuaalse riskikäitumise teemal.

Siinne töö toob esile, kuidas inimeste individuaalsed ootused ja uskumused alkoholi mõju kohta võivad olla seotud inimeste otsustega ja kujundada riskikäitumist. Uurimus aitab kaasa laiemate teadmiste kujundamisele alkoholiga seotud riskikäitumise hoiakutest Eesti üliõpilaste hulgas ning võib seeläbi toetada riskikäitumise ennetamist ja turvalisemate valikute tegemist, suurendades inimeste teadlikkust ja vastutusvõimet oma tervise ja heaolu suhtes.

Kasutatud kirjandus

- Brown, T. (2006). *Confirmatory factor analysis for applied research*. New York: Guildford.
- Burke, L., Dawson, K., Flack, W. F., O'Higgins, S., McIvor, C., & MacNeela, P. (2023). Alcohol, drug use and experiences of sexual violence victimisation among first-year college students in Ireland. *Journal of Sexual Aggression*, 67–84.
<https://doi.org/10.1080/13552600.2023.2216221>
- Caliendo, M., & Hennecke, J. (2022). Drinking is different! Examining the role of locus of control for alcohol consumption. *Empirical Economics*, 63(5), 2785–2815.
<https://doi.org/10.1007/s00181-022-02219-3>
- Celio, M. A., Mackillop, J., Caswell, A. J., Mastroleo, N. R., Kahler, C. W., Barnett, N. P., Colby, S. M., Operario, D., & Monti, P. M. (2016). Interactive Relationships Between Sex-Related Alcohol Expectancies and Delay Discounting on Risky Sex. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 40(3), 638–646. <https://doi.org/10.1111/acer.12988>
- Chen, Y., & Feeley, T. (2018). Risk Perception , Social Support , and Alcohol Use. *The International Journal of Communication and Health*, 13.
- Cheng, H., & Furnham, A. (2019). Teenage locus of control, psychological distress, educational qualifications and occupational prestige as well as gender as independent predictors of adult binge drinking. *Alcohol*, 76, 103–109.
<https://doi.org/10.1016/j.alcohol.2018.08.008>
- Cooper, M. L., O'Hara, R. E., & Martins, J. (2016). Does Drinking Improve the Quality of Sexual Experience?: Sex-Specific Alcohol Expectancies and Subjective Experience on Drinking Versus Sober Sexual Occasions. *AIDS and Behavior*, 20(1), 40–51.
<https://doi.org/10.1007/s10461-015-1136-5>
- Dermen, K. H., Cooper, M. L., & Agocha, V. B. (1998). Sex-related alcohol expectancies as moderators of the relationship between alcohol use and risky sex in adolescents. *Journal of Studies on Alcohol*, 59(1).
- Donroe, J. H., & Edelman, E. J. (2022). Alcohol Use. *Annals of Internal Medicine*, 175(10).
<https://doi.org/https://doi.org/10.7326/AITC202210180>
- Eesti Konjunkturiinstituut. (2023). *Alkoholi turg, tarbimine ja kahjud Eestis*.

Eesti Konjunktuuriinstituut. (2024). *Alkoholiturg, tarbimine ja elanike hinnangud riigi alkoholipoliitikale*.

Eesti Sotsiaalministeerium. (2014). *Alkoholipoliitika roheline raamat*.

https://www.sm.ee/sites/.../alkoholi_roheline_raamat-19.02.14.docx

Ernst-Linke, F., Enge, S., Viohl, L., Petzold, M. B., & Betzler, F. (2023). High five! – the big 5 personality traits, locus of control, and impulsivity and their relationship to substance use in a large cohort of university students in Berlin. *Addiction Research & Theory*, 31(2), 84–91. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/16066359.2022.2114075>

Friedmann, P. D. (2013). Alcohol Use in Adults. *New England Journal of Medicine*, 368(4), 365–373. <https://doi.org/10.1056/nejmcp1204714>

Gudmundsson, E. (2009). Guidelines for translating and adapting psychological instruments. *Nordic Psychology*, 61(2), 29–45. <https://doi.org/10.1027/1901-2276.61.2.29>

Hays, R. D., Merz, J. F., & Nicholas, R. (1995). Response burden, reliability, and validity of the CAGE, Short MAST, and AUDIT alcohol screening measures. *Behavior Research Methods, Instruments, & Computers*, 27(2), 277–280. <https://doi.org/10.3758/BF03204745>

Hu, L. T., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6(1), 1–55. <https://doi.org/10.1080/10705519909540118>

Hutton, H. E., McCaul, M. E., Santora, P. B., & Erbelding, E. J. (2008). The relationship between recent alcohol use and sexual behaviors: Gender differences among sexually transmitted disease clinic patients. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 32(11), 2008–2015. <https://doi.org/10.1111/j.1530-0277.2008.00788.x>

Jurick, T., Moulding, R., & Naujokaitis, E. (2013). How do drug and alcohol use relate to parental bonding and risk perception in university students? *Journal of Substance Use*, 18(4), 254–261.

Lassi, G., Taylor, A. E., Mahedy, L., Heron, J., Eisen, T., & Munafo, M. R. (2019). Locus of control is associated with tobacco and alcohol consumption in young adults of the Avon Longitudinal Study of Parents and Children. *Royal Society Open Science*, 6(3). <https://doi.org/10.1098/rsos.181133>

- Leigh, B. C., & Stacy, A. W. (2004). Alcohol expectancies and drinking in different age groups. *Addiction*, *99*(2), 215–227. <https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2003.00641.x>
- Leventhal, G. (2018). Locus of Control and College Students' Use of Alcohol, Cigarettes and Drugs. *Journal of Addiction Research*, *2*(1), 2–5. <https://doi.org/10.33140/jar/02/01/00001>
- Livingston, J. A., Bay-Cheng, L. Y., Hequembourg, A. L., Testa, M., & Downs, J. S. (2013). Mixed Drinks and Mixed Messages: Adolescent Girls' Perspectives on Alcohol and Sexuality. *Psychology of Women Quarterly*, *37*(1), 38–50. <https://doi.org/10.1177/0361684312464202>
- Lundborg, P., & Lindgren, B. (2002). Risk perceptions and alcohol consumption among young people. *Journal of Risk and Uncertainty*, *25*(2), 165–183. <https://doi.org/10.1023/A:1020695730192>
- Maailma Terviseorganisatsioon. (2022). *Alcohol*. Viimati külastatud: 12.05.2025, <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/alcohol>
- Maaroos, H. I., Aluoja, A., & Kalda, R. (2010). Alkoholi tarvitamise sõelumine ja alkoholi tervist kahjustava tarbimisega seotud riskitegurid perearsti patsientide hulgas Eestis. *Eesti Arst*, *89*(5), 316–322.
- MacCallum, R. C., Browne, M. W., & Sugawara, H. M. (1996). Power analysis and determination of sample size for covariance structure modeling. *Psychological Methods*, *1*(2), 130–149. <https://doi.org/10.1037/1082-989X.1.2.130>
- O'Hare, T. (1999). Risky sex and drinking context in young women and men. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, *2*(4), 1–18. https://doi.org/10.1300/J137v02n04_01
- O'Hare, T. (1998). Drinking and Risky Sexual Behavior in Young Women and Men: A Covalidation. *Journal of Alcohol and Drug Education*, *43*(3), 66–77.
- O'Hare, T. (2001). Substance abuse and risky sex in young people: The development and validation of the risky sex scale. *Journal of Primary Prevention*, *22*(2), 89–101. <https://doi.org/10.1023/A:1012653717412>
- Patel, N., Sharma, H., Mahida, A., & Mistry, H. (2022). Relationship of alcohol use pattern with locus of control and impulsivity: A cross-sectional study in hospitalized alcohol use

- disorder patients in Western India. *Journal of Family Medicine and Primary Care*, 11(3), 987–993. <https://doi.org/10.4103/jfmpc.jfmpc>
- Petruželka, B., Barták, M., Rogalewicz, V., Rosina, J., Popov, P., Gavurová, B., Čierna, M., Vaska, L., Šavrnichová, M., & Dlouhý, M. (2018). Problematic and risky sexual behaviour under the influence of alcohol among university students. *Central European Journal of Public Health*, 26(4), 289–297. <https://doi.org/10.21101/cejph.a5195>
- Pilatti, A., Read, J. P., & Pautassi, R. M. (2017). ELSA 2016 cohort: Alcohol, Tobacco, and Marijuana use and their association with age of drug use onset, risk perception, and social norms in Argentinean college freshmen. *Frontiers in Psychology*, 8(AUG). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01452>
- Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs: General and Applied*, 80(1), 1–28. <https://doi.org/https://doi.org/10.1037/h0092976>
- Saunders, J. ., Aasland, O. ., Babor, T. ., Fuente, J. . de la, & Grant, M. (1993). Development of the Alcohol Use Disorders Identification Test (AUDIT): WHO Collaborative Project on Early Detection of Persons with Harmful Alcohol Consumption-II. *Addiction (Abingdon, England)*, 88(6), 791–804. <https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.1993.tb02093.x>
- Scott-Sheldon, L. A. J., Carey, K. B., Cunningham, K., Johnson, B. T., & Carey, M. P. (2016). Alcohol Use Predicts Sexual Decision-Making: A Systematic Review and Meta-Analysis of the Experimental Literature. *AIDS and Behavior*, 20(1), 19–39. <https://doi.org/10.1007/s10461-015-1108-9>
- Scott-Sheldon, L. A. J., Carey, M. P., & Carey, K. B. (2010). Alcohol and risky sexual behavior among heavy drinking college students. *AIDS and Behavior*, 14(4), 845–853. <https://doi.org/10.1007/s10461-008-9426-9>
- Sjöberg, L., Moen, E., & Rundmo, T. (2004). of the psychometric Explaining risk. In *An evaluation of the psychometric paradigm in risk perception research* (Vol. 2, Issue 2). http://66.102.9.104/search?q=cache:x8G44WOi3ssJ:www.svt.ntnu.no/psy/Torbjorn.Run+dmo/Psychometric_paradigm.pdf+Explaining+risk+perception.&hl=en&ct=clnk&cd=3&gl=uk

- Tennokese, K. (2005). *Kontrollikese ja tunnetatud võimekus kui karjääriotsustega seotud tegur*. Tallinna Ülikool. Magistritöö.
- Tervise Arengu Instituut. (2018). *Eesti täiskasvanud elanikkonna seksuaalkäitumine*.
- Tervise Arengu Instituut. (2020). *Uimastite tarvitamine koolinoorte seas*.
https://intra.tai.ee//images/prints/documents/159103814529_Uimastite_tarvitamine_koolinoorte_seas_2019.pdf%0Ahttps://tai.ee/et/valjaanded/uimastite-tarvitamine-koolinoorte-seas-tubakatoode-alkoholi-ja-narkootiliste-ainete
- Tervise Arengu Instituut. (2021). *Eesti noorte seksuaalervis: teadmised, hoiakud ja käitumine 2021. Kokkuvõte*.
- Tubman, J. G., Des Rosiers, S. E., Schwartz, S. J., & O'Hare, T. (2012). The use of the Risky Sex Scale among adolescents receiving treatment services for substance use problems: Factor structure and predictive validity. *Journal of Substance Abuse Treatment, 43*(3), 359–365. <https://doi.org/10.1016/j.jsat.2012.01.002>
- Tulmin, K. (2016). *Romantiliste suhetega rahulolu erinevate kiindumusstiilide korral, seosed püsiäravuse ja alkoholi tarbimisega, TLÜ Seminaritöö*. Tallinna Ülikool. Seminaritöö.
- Weinhardt, L. S., Otto-Salaj, L. L., Brondino, M. J., Norberg, M. M., & Kalichman, S. C. (2002). Sex-related alcohol expectancies predict sexual risk behavior among severely and persistently mentally ill adults. *Psychology of Addictive Behaviors, 16*(1), 64–67. <https://doi.org/10.1037/0893-164X.16.1.64>

Lisa A

Väidete lõplikud tõlked

1. Tunnen ennast tihti seksikamana, kui olen joonud paar jooki.
2. Pärast mõnda jooki olen parem armatseja.
3. Naised saavad orgasme lihtsamini kui nad on joonud.
4. Naudin seksi rohkem, kui olen natuke alkoholi tarbinud.
5. Ma olen romantilisem, kui ma joon.
6. Pärast mõnda jooki tunnen ennast rohkem mehelikuna/naiselikuna.
7. Pärast mõnda jooki olen seksuaalselt vastuvõtlikum.
8. Kui ma olen joonud või muid uimasteid tarvitanud, osalen suurema tõenäosusega kaitsmata vahekorras.
9. Kui olen uue kohtingukaaslasega koos joonud või muid aineid tarvitanud, siis seksin temaga suurema tõenäosusega.
10. Suurema tõenäosusega seksin ette planeerimata, kui ma olen joonud või muid aineid tarvitanud.
11. Kui olen koos tuttava kaaslasega joonud või muid aineid tarvitanud, siis ma suurema tõenäosusega seksin temaga.
12. Naised on seksuaalse rünnaku suhtes haavatavamad, kui nad on joonud või muid uimasteid tarvitanud.
13. Naised näivad olevat rohkem seksile meelestatud kui nad on joonud, võrreldes sellega, kui nad ei ole joonud.
14. Mehed sooritavad suurema tõenäosusega seksuaalseid rünnakuid, kui nad on alkoholi või muid uimasteid tarvitanud.

Litsents

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Margit Paat**,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „**Alkoholi tarvitamise seosed seksuaalse riskikäitumise hinnangute ja tunnetatud kontrollikeskmeega Eesti üliõpilaste hulgas**“,

mille juhendaja on **Annika Tamme**,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

2. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Margit Paat

10.05.2025